

بازشناسی الگوی طراحی خانه‌های بومی در استان مازندران با رویکرد اقلیمی

چکیده

شکل‌گیری عناصر معماری بومی ایران به شدت متأثر از عوامل محیطی است با مطالعه، شناخت و تحلیل الگوهای معماری بومی مازندران، می‌توان به نحوه سازگاری آنها با شرایط اقلیمی پی برد. شناخت الگوها یکی از موضوعات مهمی است که سعی در بازشناسی روش‌های کاربردی جهت دستیابی به عناصر و الگوهای هویت ساز بومی دارد. پژوهش حاضر با هدف ایجاد راهکارهای طراحی برای معماران به جهت بهره‌مندی در ساختمان‌ها با استفاده از الگوهای معماری بومی تدوین شده است. این پژوهش به روش توصیفی و تحلیلی و با تکیه بر داده‌های کتابخانه‌ای و مطالعات میدانی انجام شده است. بررسی مؤلفه‌های اقلیم نشان می‌دهد ویژگی‌های معماری بومی استان مازندران با طبقه‌بندی اقلیمی و اقلیم منطقه رابطه مستقیم دارد و هماهنگ است. همچنین در تابستان سطح آسایش خانه را ارتقا می‌دهد و در نهایت می‌توان به این نتیجه دست یافت که خانه‌های بومی منطقه منطبق با پهنه‌بندی اقلیمی و بستر محیط است و تهویه طبیعی مهمترین عامل تأثیرگذار بر شرایط ارتقا آسایش محیطی است. همچنین نتایج حاصل از پژوهش با هدف بهره‌برداری از پتانسیل موجود تهویه طبیعی به معمار در انتخاب بهینه پارامترهای طراحی جهت طراحی همساز با اقلیم در منطقه کمک خواهد کرد.

اهداف پژوهش:

۱. بررسی الگوی معماری خانه بومی در گونه‌های مختلف مسکن بومی استان مازندران.
۲. شناخت عوامل مؤثر در شکل‌گیری ایوان در ایران با تمرکز بر بناهای مسکونی استان مازندران.

سؤالات پژوهش:

۱. آیا الگوهای کالبدی خاصی بر معماری مازندران حاکم است؟
۲. آیا ایوان به عنوان یک عنصر اصلی در معماری ایران دارای ویژگی‌های کالبدی می‌باشد که بتواند باعث تسریع در تهویه بنا به‌ویژه در مناطق نوار ساحلی مازندران شود؟

کلیدواژه‌ها: طراحی اقلیمی، الگوشناسی، گونه‌شناسی، تهویه طبیعی، معماری بومی.

مقدمه

شکل‌گیری عناصر معماری بومی ایران به شدت متأثر از عوامل محیطی است و اعجاز معماری بومی، در به‌کارگیری مصالح منطقه‌ای و خلق تکنیک‌های ویژه ساخت، به عنوان بهترین روش پاسخگویی به نیازهای فیزیکی و روحی انسان برای ساختمان‌سازی، بر همگان آشکار است. بررسی بناهای بومی گامی است کوتاه جهت شناخت تکنیک و علم سازندگان آن، در زمانی که ابزار و مصالح سنتی تنها امکانات محدودی را در اختیار قرار می‌داد. در گذشته فضاهای نیمه باز به‌طور اعم و ایوان به‌طور اخص از فضاهای مهم خانه‌های سنتی بوده‌اند. همسان بودن ویژگی‌های خانه‌های امروز در خرد اقلیم‌های مختلف سبب ایجاد معضلات ناشی از مصرف بی‌رویه سوخت‌های فسیلی شده است. اقلیم معتدل و مرطوب در کرانه جتویی دریای خزر در استان مازندران گسترده شده است. توجه به عوامل اقلیمی و همچنین معماری بومی این مناطق می‌تواند منجر به الگوهایی شود که استفاده از آنها نه تنها باعث صرفه‌جویی در مصرف انرژی باشد بلکه سطح بالاتری از آسایش فراهم می‌کند. این پژوهش در پی آن است که به این سؤال پاسخ دهد که آیا ایوان به‌عنوان یک عنصر اصلی در معماری ایران دارای ویژگی‌های کالبدی می‌باشد که بتواند باعث تسریع در تهویه بنا به ویژه در مناطق نوار ساحلی مازندران شود؟ بنابراین هدف از پژوهش بررسی الگوی تهویه در گونه‌های مختلف مسکن بومی استان مازندران است.

روش گردآوری داده‌ها در پژوهش حاضر از طریق مطالعه موردی گردآوری شده است. مطالعه موردی این امکان را می‌دهد که اطلاعات عمیق و تفصیلی در مورد موضوع مطالعه جمع‌آوری شود. بررسی عمیق و دقیق، تمرکز بر رویدادهای واقعی در زمینه‌های واقعی در زمان و مکان محدود و نگاه کل‌نگر از ویژگی‌های تحقیق موردی است. این نوع مطالعه مناسب برای ساختن تئوری و آزمون تئوری است. لذا در بستر این تحقیق می‌تواند بسیار کارآمد باشد. مشاهده و بررسی اسناد دو روش اصلی گردآوری داده‌ها در این تحقیق هستند. پیشینه پژوهش حاکی از این است که موضوع اصلی این تحقیق که ساختمان‌های کوتاه مرتبه و بومی استان مازندران است برای اولین بار مورد بررسی قرار می‌گیرد و در خصوص بحث تهویه در خانه‌های بومی در استان مازندران می‌توان گفت که سابقه مشخصی در این زمینه وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از این تحقیق نشان داد در شهرها و روستاهای استان مازندران محل انتخاب خانه‌ها براساس فاصله نهایتاً ۲۰ کیلومتری از دریا بوده است. خرد اقلیم رایج Coa بوده است. کلیه ساختمان‌های بومی در نمودارهای اقلیمی نیاز به تهویه را تأکید می‌کنند. و در اکثر شهرها که در خرد اقلیم رایج قرار دارند در زمستان شرایط آسایش را فراهم می‌کنند ولی در روزها و شب‌های تابستان با استفاده از الگوی اقلیمی نمی‌توانند شرایط آسایش را فراهم کنند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که الگوهای فضاهای عملکردی اگر چه نمی‌توانند شرایط آسایش را در

شب‌ها و روزهای تابستان در ساختمان‌های مورد مطالعه به طور کامل فراهم کنند اما ویژگی‌های کالبدی خانه عامل بسیار مهمی در تامین شرایط آسایش هستند. از نتایج حاصل از پژوهش حاضر، ایوان‌ها عامل بسیار مهمی در سایه اندازی و هدایت مناسب جریان باد به درون ساختمان‌ها هستند. و کلیه ساختمان‌های بومی در نمودارهای اقلیمی نیاز به تهویه را تاکید می‌کنند. در اکثر شهرها که در خرد اقلیم رایج Coa قرار دارند در زمستان شرایط آسایش را فراهم می‌کنند ولی در روزها و شب‌های تابستان با استفاده از الگوی اقلیمی نمی‌توانند شرایط آسایش را فراهم کنند. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که الگوهای فضاهای عملکردی اگر چه نمی‌توانند شرایط آسایش را در شب‌ها و روزهای تابستان در ساختمان‌های مورد مطالعه به طور کامل فراهم کنند اما ویژگی‌های کالبدی خانه عامل بسیار مهمی در تامین شرایط آسایش هستند. ایوان به عنوان یک عنصر اصلی در معماری ایران دارای ویژگی‌های کالبدی می‌باشد که بتواند باعث تسریع در تهویه بنا به ویژه در مناطق نوار ساحلی مازندران شود. اقلیم نقش اصلی بر شکل عنصر ایوان و ابعاد و تناسب آن ایفا نموده است. تناسب ایوان بر تهویه بنا موثر می‌باشد و تناسب کالبدی ایوان و عناصر سازنده آن بر رفتار حرارتی آن تأثیر می‌گذارد.

منابع

- امینیان، س. و همکاران. (۱۳۸۷). "مفاهیم و تعاریف عناصر و فضاهای عملکردی در مسکن روستایی خلیج فارس"، فصلنامه آبادی شماره ۶، ص ۴۴.
- بختیار، ن. و همکاران. (۱۳۸۲). حس وحدت، تهران: نشر خاک.
- حائری، م. (۱۳۹۳). پژوهشی درباره کاربرد اصولی معماری خانه‌های سنتی/تاریخی در طراحی مسکن امروزی، ج ۱ و ۲، تهران: مسکن و شهرسازی.
- جوادین، س.ر.، و همکاران. (۱۳۸۹). تئوری سازی داده بنیاد و نرم افزار اطلس تی، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- صارمی، ع. و همکاران. (۱۳۸۸). ارزش‌های پایدار در معماری ایران، تهران: انتشارات سازمان میراث فرهنگی.
- محمودی، ع. (۱۳۹۵). بازنگری اهمیت ایوان در خانه‌های سنتی ایران، تهران: نشریه هنرهای زیبا.
- واتسون، د. و همکاران. (۱۳۷۲). طراحی اقلیمی، اصول نظری و اجرایی کاربرد انرژی در ساختمان، ترجمه وحید قبادیان، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.